

Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo politikos raida (1990–2018): tarp lokalių ir globalių viešosios politikos veiksnių

Brigita Miseliūnaitė, Eglė Vaidelytė

*Kauno technologijos universitetas
A. Mickevičiaus g. 37, LT-44244 Kaunas*

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppa.17.3.21957>

Anotacija. Šiame straipsnyje, remiantis 2018 m. atlikto kokybinio tyrimo rezultatais, analizuojama Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo politikos raida 1990–2018 m. Analizė grindžiama apibendrinta nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo politikos vystymosi apžvalga, orientuojantis į šią politiką formuojančius lokalius nacionalinius ir globalius neoliberalius politinius veiksnius, Lietuvos švietimo politikos finansavimo sistemą ir jos problemas. Kokybinio tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad Lietuvos aukštojo mokslo politikos formavimą teigiamai veikia globalūs neoliberaliosios politikos veiksniai, tačiau pagrindinės problemos yra susijusios su lokaliais politiniais veiksniais: finansinių išteklių paskirstymu, politinių partijų nepastovumu, nuoseklios aukštojo mokslo strategijos stygiumi.

Raktažodžiai: švietimo politika, aukštasis mokslas, lokalūs ir globalūs politiką formuojantys veiksniai.

Keywords: education policy, higher education, local and global political factors.

Įvadas

Aukštojo mokslo politika yra viena reikšmingiausių šiuolaikinės viešosios politikos sričių, reikalaujanti nuolatinio dėmesio ir nuoseklių ilgalaikių sprendimų. Šiuolaikinės aukštojo mokslo politikos skiriamasis bruožas yra nuolatinis kismas siekiant atliepti naujai atsiveriančias globalias galimybes ir neretai iš naujo perrašant ankstesnes tradicijas, pagal kurias aukštasis mokslas buvo identifikuojamas kaip išskirtinai lokalių politikos interesas. Dauguma šiuolaikinių aukštojo mokslo politikų pasaulyje balansuoja tarp dviejų ideologiškai skirtingų polių – neoliberalaus, rinka grindžiamo, globaliai orientuoto modelio ir valstybės stipriai reguliuojamo, lokalaus, į vietos rinką orientuoto centralizuoto modelio (Capano, Piattoni, 2011; Lo, 2017). Lietuvoje, kaip ir kitose pokomunistinės Europos šalyse, ši dichotomija išryškėjo palyginti neseniai, tačiau galimai būtent dėl šios priežasties tokios aukštojo mokslo

politikos tendencijos tiek viešajame, tiek akademiniam diskurse yra vertinamos nevienareikšmiškai. LR švietimo ir mokslo ministerija (ŠMM) 2018 m. oficialiai skelbia apie vykdomą aukštojo mokslo pertvarką. ŠMM deklaruoja, kad Lietuvos aukštasis mokslas gyvena pokyčių laikotarpiu, pokyčiai būtini siekiant, kad didėtų išsilavinimo kokybė, o universitetai atsirastų tarp geriausių pasaulyje. Lietuvos aukštojo mokslo raidą nagrinėjantys Lietuvos mokslininkai (Bruzgelevičienė (2001); Želvys, Zabulionis ir Būdienė (2003); Daujotaitis, Janulaitis, Radžvilas ir Sližys (2009); Bulajeva ir kt., (2009); Jucevičienė, Gudaitytė, Karenauskaitė, Lipinskienė, Stanikūnienė ir Tautkevičienė (2010); Duobienė (2011); Želvys (2013); Ritzen ir Želvys (2014) ir kt.) įvairiai vertina šiuolaikines aukštojo mokslo tendencijas Lietuvoje, tačiau aukštojo mokslo politiką dažniausiai analizuoja edukologijos aspektu, gilinasi į studijų kokybę, vadybą ir didaktiką. Tačiau ne mažiau svarbus yra aukštojo mokslo, kaip viešosios politikos, aspektas, leidžiantis pažvelgti į aukštąjį mokslą iš viešojo valdymo pusės. Šiame darbe aukštasis mokslas yra analizuojamas kaip viešosios politikos sritis, kurios formavimo procesą veikia nacionaliniai lokalūs ir neoliberalūs globalūs socialiniai, ekonominiai ir politiniai veiksniai.

LR Vyriausybės pateikta aukštojo mokslo atsinaujinimo programa paskatino atlikti Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidos istorinę apžvalgą nuo nepriklausomybės atkūrimo iki šių dienų, atskleisti, kaip kito aukštojo mokslo politika Lietuvoje, ir išsiaiškinti, kodėl Lietuvai reikia sisteminės aukštojo mokslo pertvarkos. Empirinė analizė grindžiama kokybine tyrimo prieiga, pristatomi ekspertinio interviu su žinomais Lietuvos aukštojo mokslo profesionalais rezultatai. Remiantis ekspertų nuomone, pateikiamos išvagos apie aukštojo mokslo politikos raidą ir rekomendacijos, kaip atnaujinti aukštąjį mokslą.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidą 1990–2018 m. *Straipsnyje keliami uždaviniai*: 1) Atlikti aukštojo mokslo politikos veiksnių teorinę analizę; 2) Remiantis dokumentų analize, pateikti nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidos bruožus; 3) Remiantis kokybinio tyrimo rezultatais, apžvelgti nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidą. *Tyrimo metodai*: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, ekspertinis interviu.

Straipsnio apribojimai. Šis straipsnis yra parengtas baigiamojo darbo tyrimo pagrindu, todėl kokybinis tyrimas yra pilotinis, atspindintis tik keleto ekspertų požiūrį ir iškeliantis probleminius klausimus tolimesniam tyrimui. Siekiant tiksliai įvertinti šiuolaikines aukštojo mokslo raidos tendencijas reikėtų išsamesnio tyrimo.

Aukštojo mokslo politiką formuojantys veiksniai

Aukštojo mokslo politika yra viena svarbiausių švietimo politikos dedamųjų ir reikšminga viso pasaulio vyriausybių darbotvarkių dalis (Bell, 2006, p. 1). Performuluojant Eastoną (1953, p. 48), galima teigti, kad aukštasis mokslas kaip politinės sistemos dalis atspindi tam tikrą visuomenės elgesio sistemą, įsitvirtinusią aplinkoje, kuri yra apsupta fizinės, biologinės, socialinės ir psichologinės aplinkos. Barnettas (1990, p. 7) teigia, kad aukštasis mokslas yra ypatinga švietimo sistemos

grandis, pasižyminti per ilgą laiko tarpą suformuotomis vertybėmis ir tikslais. Formuojant švietimo politiką, didžiausias visuomenės spaudimas pastebimas kalbant apie švietimo politikos padarinius šalies ir pasaulio ekonomikos raidai ir socialinio pilietiškumo plėtojimui. Demokratinėse valstybėse aukštojo mokslo politika yra išskirtinė viešosios politikos sritis, nes nuo senų laikų aukštasis mokslas pasižymi autonomijos teise. Tačiau praktikoje, ypač naujose demokratijose, dažnai nelengva nubrėžti aiškios ribos tarp aukštųjų mokyklų autonomijos ir viešosios politikos reguliavimo, nes aukštojo mokslo politikos gerinimo siekiai atsispindi vyriausybės programose.

Švietimo politikos kūrimo ir realizavimo suderinamumas yra daugiametė švietimo teoretikų ir praktikų problema, nes jos sėkmė nemažai priklauso ir nuo akademinės bendruomenės palaikymo. Marrume'as (2013, p. 11–12) pastebi, kad politika nėra statiška, nes ji yra gyva ir nuolatos kintanti. Švietimo politika ir jos įgyvendinimas skirtingose švietimo organizacijose – tai neatsiejamos kompleksinės sistemos elementai, kurie nuolat reiškiasi sudėtingose globaliose ir lokaliuose socialiniuose, ekonominiuose, technologiniuose, kultūriniuose ir politinių procesų kontekstuose (Gumuliuskienė, 2014, p. 50). Andersonas (1994, p. 46–49) teigia, kad viešosios politikos turinį atspindi valdžios priimami sprendimai, įstatymo priėmimas ar pakeitimas dar nereiškia įgyvendinimo sėkmės, tam didelę įtaką daro viešojo administravimo sistema, kuri atlieka politikos įgyvendintojo vaidmenį, ir bendruomenė, kurios gyvenimui tie sprendimai turi įtakos. Visas šis sprendimų priėmimo, įgyvendinimo ir reguliavimo aparatas, norint pasiekti teigiamų rezultatų, turi efektingai sąveikauti tarpusavyje.

Politikos pokyčiai yra nenutrūkstamai veikiami tam tikrų aplinkybių ir naujų poreikių (žr. 1 pav.). Kaip matyti paveiksle, viešąją politiką nuolatos veikia išorės aplinka – pasaulyje nuolatos vykstanti technologijų plėtra, gyventojų skaičiaus didėjimas, urbanizacija, krizė, stichinės nelaimės, karas, depresija, tarptautiniai santykiai, ekonominė ir pramonės plėtra. Taip pat viešąją politiką veikia lokalūs veiksniai: interesų grupių veikla, visuomenės lyderių formuojama viešoji nuomonė, politinių partijų kaita, kintantys visuomenės norai ir poreikiai.

1 pav. Viešąją politiką veikiantys veiksniai

Šaltinis: adaptuota remiantis Marume (2013, p. 11–12).

Aukštojo mokslo politika iš esmės yra nuolatos veikiamą dviejų dichotominių jėgų: lokalių, centralizuotų ir globalių, neoliberalių rinkos politiką formuojančių

veiksnių. Globalūs veiksniai paplitę visame pasaulyje, o lokalūs apibūdina valstybės viduje vykstančias permainas. Marginsonas (2013) pastebi, kad neoliberalūs veiksniai aukštajame moksle dažnai reiškiasi ne tik per inovacijas, bet ir per komercializaciją ir vadybiškumą, kurie pabrėžia atskaitomybės, biurokratijos skaidrumo aspektus. Neoliberalizmas palaiko rinkos ekonomiką ir teigia, kad švietimo kokybė priklauso nuo institucijos gebėjimo dalyvauti rinkoje, nes, liberalizmo šalininkų manymu, valstybė nėra pajėgi užtikrinti pakankamo finansavimo geriausioms mokslo paslaugoms teikti (Duobienė, p. 111–121). Tai iš esmės atliepia naujosios viešosios vadybos, taikančios vadybinius principus viešajame valdyme, ideologiją. Tačiau su vis labiau populiarėjančiais viešojo valdymo principais, keliamas klausimas, kiek vadybiniai principai yra tinkami viešajame sektoriuje? Marginsonas (2013, p. 357) kelia klausimą, ar neoliberalios idėjos gali sėkmingai dominuoti aukštajame moksle ir pastebi, kad didžiausia problema aukštajame moksle yra ta, jog šioje viešosios politikos srityje labiau nei kurioje kitoje globalūs veiksniai dažnai glaudžiai kontroliuojami ir ribojami nacionalinių vyriausybių politikų lokalių interesų.

Lietuvos aukštojo mokslo politika per pastaruosius kelis dešimtmečius po nepriklausomybės atkūrimo patyrė nemažai užsienio politikos, tarptautinių organizacijų veiklos, migracijos ir globalios darbo rinkos keliamų iššūkių ir galimybių. Todėl neišvengiamai kyla klausimas, kurie veiksniai: lokalūs ar globalūs, vairoja per visą laikotarpį formuojant Lietuvos aukštojo mokslo politiką.

Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidos bruožai

Atkūrus šalies nepriklausomybę, jaunai demokratiškai Lietuvai teko nuo nulio formuoti naują aukštojo mokslo sistemą, kuri būtų tinkama Lietuvos žmonėms ir konkurencinga Europoje ir pasaulyje. Bruzgelevičienė (2001, p. 86–89) pastebi, kad Lietuvoje 1990–2000 m. aukštojo mokslo politikos problemos labiausiai susijusios su aukštojo mokslo teisiniu reglamentavimu. Dokumentų analizė atskleidė, kad po nepriklausomybės atkūrimo iškilus būtinybei skubiai reorganizuoti esamą aukštojo mokslo sistemą į naują vakarietiškas vertybes atitinkantį aukštąjį mokslą, įstatymų galios bazė tam dar nebuvo paruošta. Todėl aukštosios mokyklos tarsi įstrigo tarp ateities ir praeities – tapo labai skirtingos, jų sistema buvo nenuosekli, o tuometinė aukštojo mokslo kokybė neatitiko nei rinkos, nei visuomenės poreikių. Aukštosios mokyklos pačios dažnai ėmėsi iniciatyvos keistis, tačiau, trūkstant nuoseklios aukštojo mokslo politikos ir įstatymų galios bazės, tie pokyčiai dažnai buvo fragmentiški ir nesubalansuoti viešosios politikos kontekste. Aukštojo mokslo sistemai prasidėjo naujas, sudėtingas ir gana chaotiškas procesas, kuriam būdingas menkas valstybinis finansavimas, sudėtingas teisinės bazės kūrimas ir darnios aukštojo mokslo politikos stygius. Dėl to aukštosios mokyklos tapo skirtingos, uždarnos, neapibrėžtai naudojosi autonomija, o aukštojo mokslo kokybė neatitiko nei rinkos, nei tarptautinių standartų. Nuo nepriklausomybės atkūrimo Lietuva siekė integruotis į Europos ir pasaulio aukštojo mokslo erdvę. 1999 m. Lietuvos Respublika pasirašė net dvi tarptautines aukštojo mokslo deklaracijas: Europos tarybos ir UNESCO kvalifikacijų, susijusių su aukštuoju mokslu, pripažinimo – Lisabonos

konvenciją (ET, 2018) ir Europos universitetų Didžiosios chartijos deklaraciją (Bolonijos konvencija, 1999). Aukštojo mokslo raidai Lietuvoje ypač didelę įtaką turėjo Bolonijos deklaracija, kuri sukūrė Europoje bendrą aukštojo mokslo erdvę (EAME). Lietuva išpareigojo pertvarkyti aukštojo mokslo erdvę taip, kad ji atitiktų bendrus Europos aukštojo mokslo reikalavimus (ŠMM, 2013, p. 4–17).

Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidą galima istoriškai suskirstyti į tris dešimtmečius: pirmąjį (iki 2000 m.), antrąjį (2000–2010 m.) ir trečiąjį, kuris tęsiasi nuo 2010 m. iki šių dienų. Dokumentų analizė rodo, kad pirmąjį Lietuvos aukštojo mokslo nepriklausomybės dešimtmetį labiausiai veikia lokalūs politiniai veiksniai: teisinės bazės kūrimas, finansinių išteklių ribotumas, tačiau kuriant sistemą kryptingai ieškoma tarptautinių partnerių ir sekama vakarietiškais pavydžiais. Analizuojant antrąjį Lietuvos nepriklausomybės dešimtmetį (2000–2010 m.), Želvytis (2013, p. 77–81) skiria naują Lietuvos aukštojo mokslo problemą – rinkos ekonomikai pritaikytos kvalifikuotos darbo jėgos stygius. Išgyvendama pokomunistinio laikotarpio pasekmes, Lietuva dar nebuvo tinkamai pasirengus greitai rinkos ekonomikai ir jos pasekmėms – padidėjusiam jaunimo nedarbui ir susitaikymui, visam gyvenimui garantuoto darbo perspektyvos išnykimui. Atitinkamai tuo laikotarpiu masiškai trūko realią rinkos ekonomiką išmanančių specialistų ir dėstytojų, tad aukštojo mokslo vaidmuo tapo ypač svarbus – parengti specialistus, gebančius kurti viešąją vertę naujai susiformavusiomis rinkos sąlygomis. 2004 m. atlikto tyrimo „Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste“ (Būdienė ir kt., 2008, p. 35) rezultatai rodo, jog bendrojo ugdymo situacija šalyje pradeda gerėti – randasi daugiau mokymo centrų, auga mokslo kokybė ir daugėja besimokančių asmenų. Tyrime rekomenduojama pereiti prie lankstesnės, labiau į suaugusius žmones orientuotos, mokymo sistemos, pasirūpinti mokomosios medžiagos ištekliais ir jų kokybe. Ypač rekomenduota įmonių vadovams skatinti darbuotojų išsilavinimo lygio kėlimą. Šio tyrimo rezultatai rodo, kad tuo laikotarpiu šalyje trūksta ne tik tam tikrų specialistų, bet ir mokymosi priemonių. Padaugėjus studentų, padaugėjo ir aukštųjų mokyklų, studijų programų, akademinų bendruomenių. Trow'as (1973, p. 1) teigia, kad kiekvienoje pažangioje visuomenėje problemos, susijusios su aukštuoju mokslu, yra siejamos su šios sistemos augimu. Nekontroliuojamas augimas gali turėti rimtų pasekmių šalies socialiniam ir ekonominiam stabilumui ateityje ir paveikti studijų kokybę. Jucevičienė teigia, kad „[...] aukštasis mokslas praranda visuomenės elito ugdytojo „aureolę“ ir tampa masinis, tokiu būdu atsiliepdamas į visuomenės poreikius ir tapdamas diskusijos apie kokybės virtimo kiekybę objektu“ (2010, p. 101). Antrajame nepriklausomybės dešimtmetyje Lietuvos aukštojo mokslo politikoje greta lokalių veiksmų: padaugėjo aukštųjų mokyklų, studijų programų, dėstytojų ir studentų, atsirado ir globalūs veiksniai – nuo 2004 m. Lietuva tapo Europos Sąjungos nare. Kiekviena Europos Sąjungos šalis yra atsakinga už savo švietimo sistemą, tačiau Europos Sąjunga nacionaliniams veiksams skatinti skiria bendrus uždavinius, kuriuos rekomenduojama kiekvienai valstybei įvykdyti (EK, 2018). Siekiant išspręsti pagrindines švietimo problemas Europos Sąjungoje, 2009 m. buvo pasirašyta 2020 m.

švietimo ir mokymo programa „ET 2020“ – nustatyti Europos Sąjungos lyginamieji švietimo standartai, kuriais remiantis galima nustatyti, kaip kiekvienai šaliai pavyksta įgyvendinti nustatytus tikslus. Tad Europos Sąjunga pradėjo matuoti ir lyginti šalis tarpusavyje, o tai paskatino tarptautinį aukštojo mokslo konkurencingumą. Antrąjį Lietuvos aukštojo mokslo dešimtmetį taip pat veikia ir lokalūs politiką formuojantys veiksniai: daugėja studentų, trūksta kokybės užtikrinimo priemonių, rinkos ekonomiką išmanančių specialistų.

Trečiasis aukštojo mokslo politikos įgyvendinimo dešimtmetis pasižymi stipria aukštojo mokslo „europinizacija“ – atsiranda ne tik įstatymų galios, bet ir praktiniai požymiai, kad Lietuvos aukštasis mokslas tampa Europos aukštojo mokslo sistemos dalimi. Lietuvos aukštosios mokyklos dėl geriausiųjų studentų konkuruoja su stipriausiais pasaulio universitetais. Duobienė (2011, p. 109) pastebi, kad šalies nacionalinė švietimo politika nebeturi tiek reikšmės, kiek globalios pasaulio naujovės. Globalūs procesai labiausiai pastebimi aukštojo mokslo politikoje, nes Europos universitetai suvienodina studijų trukmę, struktūrą, ugdymo turinį. Tačiau Daujotaitis ir kt. (2012, p. 10) teigia, jog Lietuvoje dar vis išvelgiamas paradoksas – yra daugybė puikių specialistų, susipažinusių su Vakarų šalių švietimo ir mokslo sistemomis, tačiau vis dar bandoma išrasti savąjį lietuviškąjį modelį. Nepaisant to, kad šalies viešąją politiką vis labiau veikia globalūs reiškiniai, vyriausybė po truputį didina aukštųjų mokyklų finansavimą, o 2009 m. įvesta aukštojo mokslo finansavimo sistema nuolatos kritikuojama. Atsižvelgiant į socialinius ir demografinius šalies pokyčius, nuo 2009 m. studentų Lietuvoje palaipsniui mažėja (MOSTA, 2016, p. 11), taigi iškyla didelė konkurencija tarp aukštųjų mokyklų.

Mokslinėje literatūroje (Capano, Piattoni, 2011; Marginson, 2013) pastebima, kad aukštojo mokslo sistemos sėkmė nemažai priklauso nuo aukštojo mokslo finansavimo veiksnių. Per visus dvidešimt aštuonerius nepriklausomybės metus Lietuvos aukštojo mokslo finansavimo modelis kito net kelis kartus (žr. 2 pav.).

<p>LIETUVOS RESPUBLIKOS MOKSLO IR STUDIJŲ ĮSTATYMAS (1991 m. vasario 12 d. Nr. I-1052, Vilnius)</p>	<p>LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠTOJO MOKSLO ĮSTATYMAS (2000 m. kovo 21 d. Nr. VIII-1586, Vilnius)</p>	<p>LIETUVOS RESPUBLIKOS MOKSLO IR STUDIJŲ ĮSTATYMAS (2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242, Vilnius).</p>
<p>Valstybinėms aukštosioms mokykloms ir mokslo institutams skiriamos subsidijos. Minimalus šių subsidijų dydis nustatomas institucijos steigimo metu.</p>	<p>Valstybės biudžeto lėšos skiriamos aukštajai mokyklai numatytoms programoms įgyvendinti pagal sutartį, kurią aukštoji mokykla 3 metams sudaro su Ministerija. Sutartyje turi būti nustatyti valstybės finansuojamų vietų skaičius, už studijas mokančiųjų vietų skaičius, lėšos veiklai užtikrinti bei lėšos mokslinei veiklai vykdyti.</p>	<p>Bazinis finansavimas skirtas, moksliniams tyrimams vykdyti, administravimui ir ūkiui, socialiniai ir kultūrinei veiklai plėtoti. Biudžeto lėšos studijoms skiriamos valstybės finansuojamų vietų studijų kainos apmokėjimui, tiksliniam studijų finansavimui, valstybinėms paskoloms ir socialinėms stipendijoms.</p>

2 pav. Lietuvos aukštojo mokslo finansavimo sistemų pokyčiai

Šaltinis: sudaryta autorių.

Po nepriklausomybės atkūrimo studijos Lietuvoje buvo finansuojamos iš valstybės asignavimų, tačiau tai truko neilgai (Želvys, 2013, p.17). Aukštosios mokyklos pasinaudojo autonomijos teise ir neįstojusiems į nemokamą mokslą ėmė siūlyti mokamų studijų alternatyvą. XXI a. pradžioje priimtas Aukštojo mokslo įstatymas (LRS, 2016) reglamentavo pakitusią studijų finansavimo sistemą – fiksuotą studijų įmoką, kurią turėjo mokėti pusė prasčiau besimokančių studentų, įstojusių į valstybės finansuojamas studijas. O nuo 2009 m. buvo įvestas „studento krepšelis“, kurį su savimi studentas atsinešdavo į aukštąją mokyklą. Želvys (2013, p. 17) teigia, kad „studentų krepšelio“ finansavimo sistema yra nuolatos kritikuojama. Pirmiausia, aukštosios mokyklos neteko stabilaus studijų finansavimo ir tapo priklausomos nuo stojančių asmenų pasirinkimo. Visų antra, į pavojų pateko tarp studentų nepopuliarios, tačiau kokybiškos ir būtinai reikalingos specialybės. Trečia, įvedus „studijų krepšelį“, atsirado konkurencija dėl studentų, įgalinamas akademinis kapitalizmas, nes universitetai visomis išgalėmis siekia finansavimo šaltinių. Galiausiai, kai kurie universitetai tiesiog sumažino stojamąjį balą ir tapo orientuoti ne į „studijų krepšelį“, o į tai, kad pritrauktų už studijas mokančius studentus. Naują aukštojo mokslo reformos bangą Lietuvoje sukėlė po 2016 m. Seimo rinkimų naujai suformuota 17-oji Vyriausybė, kuri savo veiklos prioritetu skelbė švietimo kokybę, prieinamumą, tarptautinio lygio mokslo ir inovacijų gerinimą. Norint įgyvendinti šiuos tikslus, nuspręsta imtis reformuoti aukštųjų mokyklų tinklą, finansavimo ir kokybės užtikrinimo sistemas (ŠMM, 2016), pradėti taikyti neoliberalius politikos veiksmus. Taigi šiuo laikotarpiu Lietuvos aukštojo mokslo sistema yra stipriai veikiamą globalių veiksmų, tačiau politikos pokyčius labiausiai lėmė lokalūs veiksniai, kaip valdančiosios daugumos pasikeitimas.

Tyrimo metodologija

Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidos analizė remiasi kokybine metodologine prieiga. Analizė grindžiama ekspertinio interviu rezultatais. Tyrimo instrumentarijus grindžiamas jau pristatytomis teorinėmis prielaidomis, jog aukštasis mokslas yra viešosios politikos dalis, kuri gali būti veikiamą lokalių nacionalinių ir globalių neoliberalių politikos veiksmų. Lokalūs veiksniai dažniausiai apima socialinius, ekonominius ir politinius veiksmus. Remiantis Duobienės (2011, p. 109) argumentu, kad šalies nacionalinė švietimo politika nebeturi tiek reikšmės, kiek globalios pasaulio naujovės, siekiama išsiaiškinti, kurie veiksniai labiau veikia Lietuvos aukštojo mokslo politikos sprendimų priėmimo procesą. Taip pat siekiama atskleisti ekspertinę nuomonę apie nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidos pagrindines tendencijas.

Atliekant tyrimą, buvo atlikti penki interviu su Lietuvos švietimo politikos ekspertais. Ekspertų atrankos kriterijai buvo jų darbo patirtis formuojant ir įgyvendinant Lietuvos aukštojo mokslo politiką po nepriklausomybės atkūrimo (žr. 1 lentelę). Ekspertai buvo pasirinkti iš skirtingų institucijų: aukštųjų mokyklų, ŠMM, LR Seimo, Studijų kokybės vertinimo centro, Lietuvos mokslo tarybos. Kiekvienas pusiau struktūruotas interviu užtruko apie 60 min.

1 lentelė. Tyrime dalyvavusių ekspertų kodavimas

Eksperto kodas	Darbo patirtis
R1	Vyras. Profesorius, habilituotas mokslų daktaras. Universiteto bendrauniversitetinio atviros prieigos Virtualaus mokymosi technologijų centro vadovas. Buvęs dekanas ir prorektorius. Akademinio darbo patirtis – 45 metai.
R2	Moteris. Profesorė, habilituota mokslų daktarė. Buvusi edukologijos instituto direktorė, katedros vedėja. 1991–1999 m. Lietuvos mokslo tarybos narė. Nuo 2000 m. Lietuvos edukacinių tyrimų asociacijos pirmininkė. Akademinio darbo patirtis – 46 metai.
R3	Vyras. Docentas, mokslų daktaras. Ilgametis aukštosios mokyklos vadovas. Buvęs Seimo narys, dalyvavęs Švietimo, mokslo ir kultūros komitete, Informacinės visuomenės plėtros komitetų veikloje. Buvęs švietimo ir mokslo ministras. Akademinio darbo patirtis – 39 metai.
R4	Vyras. Mokslų daktaras. Švietimo ir mokslo ministerijos, Studijų, mokslo ir technologijų departamento atstovas.
R5	Vyras. Mokslų daktaras. Lietuvos mokslo tarybos darbuotojas. Buvęs Studijų kokybės vertinimo centro (SKVC) vadovas.

Šaltinis: sudaryta autorių.

Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo politikos veiksmų analizė: ekspertų požiūris

Ekspertų nuomone, vertinant Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidą 1990–2018 m., padarytas didelis žingsnis į priekį kuriant aukštojo mokslo sistemą Lietuvoje (žr. 2 lentelę). Tačiau ekspertai pastebi, kad per šį laikotarpį buvo padaryta ir nemažai klaidų: „[...] visi mes klydome: ir politikai, kurie ateidavo, ir žmonės, kurie čia dirbo.“ [R4] Vykdamas aukštojo mokslo reformas, dažnai trūko racionalių sprendimų pirminėse jų priėmimo fazėse, todėl įgyvendinant sprendimus dažnai buvo susiduriama su daugybe problemų, kurių padarinys – iššvaistyti mokesčių mokėtojų pinigai ir padidėjęs nepasitikėjimas valdžia „[...] mokesčių mokėtojų požiūrio prasme, tai klaidų galėjo būti gerokai mažiau.“ [R5] Ekspertai pabrėžė, kad dėl bendros valstybinės aukštojo mokslo vizijos stygiaus, aukštųjų mokyklų konkurencijos, nepasitikėjimo, nenuoseklus finansavimo ir politinių partijų nepastovumo Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidos procesas yra labai sudėtingas: „Iš vaikystės jau išaugome. Dabar, manau, jau einame link paauglystės. [...] Bet švietimo sistema ir negali būti sukurta nei per penketą metų, nei per dešimtį metų.“ [R5] Tačiau apibendrinant bendrą pokytį ekspertai Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidą vertina teigiamai ir net pastebi, kad turėdamos palyginti nedidelius išteklius aukštosios mokyklos veikia gana veiksmingai: „[...] mūsų universitetai efektyvūs. Taip ir labai, palyginti, kiek gauna finansavimo ir koks studentų skaičius, tai jie yra net labai efektyvūs.“ [R5] Didžiausios problemos Lietuvos aukštojo mokslo politikoje yra siejamos su lokaliais politiniais veiksniais: finansinių išteklių paskirstymu, sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo procesu, politinių partijų nepastovumu, bendros valstybinės strategijos stygiu.

2 lentelė. Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidos vertinimas 1990–2018 m.

Lietuvos aukštojo mokslo politikos (AMP) raidos vertinimas 1990–2018 m.	Ekspertų atsakymai
Teigiamas AMP vertinimas	<i>Apskritai vertinu gerai, progresas yra. Judama į priekį [R1]. Aš manyčiau, kad nekreipiant dėmesio į tą neigiamą įtaką Lietuvos aukštasis mokslas vis tiek vystosi į priekį. Bet ne tokiais žingsniais, kokiais galėtų [R2]. Akivaizdu, kad nuo 1990 metų pažanga yra pasiekta [R3]. Aš manau, kad visuomet, jeigu galėtum grįžti atgal, būtum išmintingesnis ir darytum kitaip. Aš dažnai sakau, kad mūsų universitetai efektyvūs. Taip ir labai, palyginti, kiek gauna finansavimo ir koks studentų skaičius, tai jie yra net labai efektyvūs [R5].</i>
Neigiamas AMP vertinimas	<i>Mes galėtume būti daug toliau, jeigu ne nuolatos mus veikianti neigiama politikų įtaka [R2]. Žinoma, visokių nesąmonių mes pridarome, bet ir pataisome jas. Vis dėlto jau 28 metai, tai visa tai buvo galima padaryti su mažiau trinčių, su mažiau konfliktų ir greičiau [R1]. Žinote juoką, kodėl varnos neišskrenda į pietus? Jos skrenda, bet jos paskrenda ir grįžta pažiūrėti, ar toli nuskrido, ir taip vargsta ir vargsta. Ir taip niekad neišskrenda. Taip ir mums kai kada nutinka su tomis aukštojo mokslo reformomis. Visi mes klydome: ir politikai, kurie ateidavo, ir žmonės, kurie čia dirbo. Žinoma, sistemoje vyksta progresas, tačiau per didelės autonomijos pasekmės yra jaučiamos iki šiol [R4]. Aukštasis mokslas yra visuomenės dalis, o politika yra ne kas kita, o žmonių lūkesčiai, į kuriuos atsiliepia valdžia, išrinkti žmonės. Jie, žinodami tuos lūkesčius, stengiasi, tai paversti kažkokiomis programomis, tikslais, uždaviniais. Keičiasi žmonių lūkesčiai, keičiasi ir politika. Mūsų visuomenės lūkesčiai šiandien yra visai kiti, negu buvo 1990-aisiais metais [R3]. Iš vaikystės jau išaugome. Dabar. Manau, jau einame link paauglystės. O paaugliai visko, būna, pridaro. Ir greitai nebus čia dar to suaugimo. Aš kalbu sistemos prasme. Vis tiek mokesčių mokėtojų požiūriu prasme, tai klaidų galėjo būti gerokai mažiau. Supratimas yra netinkamas, autoritetų dar irgi nėra. Bet švietimo sistema ir negali būti sukurta nei per penketą metų, nei per dešimtį metų [R5].</i>

Šaltinis: sudaryta autorių.

Ekspertų nuomone, aukštojo mokslo sistemai Lietuvoje neabejotinai įtakos turėjo globalūs veiksniai, ypač Bolonijos procesas ir Europos Sąjungos veikla: „[...] labai lemtingas veiksnys, prisidėjęs prie Lietuvos pažangos.“ [R1] Šalys, kurios dalyvauja šiuose procesuose, turėjo prie Europos standartų pritaikyti savo aukštojo mokslo sistemą, tačiau „nacionalinio mokslo apskritai nėra“ [R4]. Tačiau ekspertai pabrėžia, kad „valstybės valdymo vairą valdome mes patys visais atvejais“ [R3], t. y. tarptautinės aukštojo mokslo tendencijos mūsų šalyje buvo diegiamos būtent dėl to, kad valdžioje esantys žmonės jas palaikė. Visuomenės lyderiai, politikai, visuomenė norėjo įdiegti vakarietiškas vertybes aukštajame moksle ir tai sėkmingai daro iki šių dienų. Ekspertų nuomone, būtent globalių veiksmų veikiami lokalūs sprendimai yra esminiai Lietuvos aukštojo mokslo raidai: „Bolonija diktuoja Lietuvos aukštojo mokslo formavimą, bet mūsų politikams ji labai patinka ir yra labai priimtina.“ [R2] Apibendrintos ekspertų nuomonės apie Lietuvos aukštojo mokslą veikiančius veiksnius yra pateikiamos 3 lentelėje. Daugelis ekspertų laikosi nuomonės, kad lokalūs veiksniai yra svarbesni Lietuvos aukštojo mokslo raidai nei globalūs veiksniai.

3 lentelė. Globalių politiką formuojančių veiksnių įtaka aukštojo mokslo raidai

	Ekspertų atsakymai
Globalūs veiksniai daro labai stiprią įtaką nacionalinės švietimo politikos formavimui	Akivaizdu, kad nuo 1990 ta pažanga yra pasiekta, o tarptautinės organizacijos tą pažangą tik paspartino. Visos šalys, kurios dalyvauja šiame procese, turėjo savo sistemas transformuoti, pakeisti. Ir tai daryti greitai. Jeigu mes būtume nedalyvavę, tai mes būtume dar labai ilgai nepasiviję Europos. Tai yra naudinga, nes atsiveria tarptautinės galimybės, ypač kokybės požiūriu. Darbo rinka šiuo metu yra globali, o ne nacionalinė. Mūsų kvalifikuoti žmonės dažnai renkasi darbą užsienyje už geresnį atlyginimą [R3]. Taip, tai kas yra šiame lygmenyje, daro labai stiprią įtaką, bet tai yra tik aisbergo dešimt procentų [R1]. Mokslo nacionalinio apskritai nėra. Tai yra neįmanoma, jeigu nori būti stiprus. Šiais laikais užsidaręs nieko negali padaryti [R4]. Man dabar viskas primena suvažiavimus, kurie būdavo anksčiau Sovietų Sąjungoje. Tik dabar yra skirtumas tas, kad tada viskas buvo prievarta daroma, o dabar savo noru, bet negalvojant, kas ką reiškia. Čia darosi prievarta kita prasme – bijai būti kitoks. Ir tas skubėjimas nemąstant ir nesigilinant jau yra didžiulis, kuris kartais darosi pavojingas [R5].
Tai yra tik šalutinis veiksnys, o politiką formuoja LR valdžia	O visa kita devyniasdešimt procentų slepiasi po vandeniu, ir tai jau yra valstybės vidaus reikalas, kaip ji pati susidoros su savo problemomis [R1]. Tarptautinis poveikis yra teigiamas. Bolonija diktuoja Lietuvos aukštojo mokslo formavimą, bet būtent mūsų politikams ji labai patinka ir yra labai priimtina. Mes iš karto įsivedėme užsienio paveiktą aukštojo mokslo sistemą, todėl ir nepajautėme to užsienio poveikio [R2]. Reikia nepamiršti, kad valstybės valdymo vairą valdome mes patys visais atvejais. Jeigu galvoja, kad kažkas už mus vairuoja, tai ne. Tarptautiškumas yra galimybė tada, kai šalis turi savo strategiją [R3].

Šaltinis: sudaryta autorių.

Kalbėdami apie Lietuvos aukštojo mokslo sistemos finansavimo pokyčius, ekspertai buvo gana kritiškai dėl 2009 m. įvestos neoliberalistinėmis idėjas atspindinčios „krepšelių“ finansavimo sistemos. Daugelis jų mano, kad „krepšelių sistema iš principo yra netinkama ir atmetina“ [R5], nes „aukštajame moksle panaikino stabilumą“ [R2], „trukdo pačiam studijų procesui, juk esi kovotojas. Tau kvėpuoja už nugaros ir tu pradedi slėpti, nesidalyti, nes pilna konkurentų. Nors kaip tik švietimas pirmiausia yra dalijimosi, augimo kartu sistema“ [R5]. Šis modelis yra paremtas neoliberalizmo idėjomis, kurios ilgą laiką „[...] gali būti pavojingos“ [R1]. „Krepšelių“ finansavimo sistema yra siejama su įvairiomis lokaliomis aukštojo mokslo problemomis: žema studijų kokybe, aukštojo mokslo prestižo kritimu, padidėjusia aukštųjų mokyklų konkurencija ir atskirtį, akademinio kapitalizmo augimu. Apibendrintos ekspertų mintys apie aukštojo mokslo finansavimo sistemos pokyčius pateikiamos 4 lentelėje.

Analizuojant ekspertinius interviu, taip pat išryškėjo keli esminiai klausimai, į kuriuos ekspertai bandė rasti atsakymus. Pirma, kodėl mums šiandien vis dar reikia sisteminės aukštojo mokslo reformos? Atsakymai gali būti net keli. Pabrėžiamas valdžios sprendimų nenuoseklumas ir racionalumo trūkumas, dėl ko stabdoma aukštųjų mokyklų raida. Taip pat pastebima, kad valdžios atstovai ir aukštosios mokyklos autonomijos teisę supranta skirtingai: valdžia teigia, kad aukštosios mokyklos pasižymi tik mokslo ir studijų autonomija, o aukštosios mokyklos siekia finansinės ir vadybinės laisvės, dėl ko galimai kyla nesusipratimų aukštojo mokslo politikoje. Neoliberali aukštojo mokslo finansavimo sistema dar gana nauja Lietuvoje, prie šios sistemos vis dar pratinasi tiek visuomenė, tiek akademinė bendruomenė. Kita vertus, vien tik lokali aukštojo mokslo politika negarantuoja globalių perspektyvų

visuomenei, o finansinis stabilumas būtinas tik kaip pradžios pozicija, tačiau neoliberalios idėjos skatina nuolat tobulėti: „Aš pats pasisakau už tą sistemą, kur yra mokamos vietos. Tai, manau, kad buvo labai esminis žingsnis, nes pradėta gręžtis į studentą kaip į pagrindinę vertybę.“ [R1]. Ekspertų nuomone, labai svarbu sukurti bendrą valstybinę švietimo strategiją, kuri vienytų aukštąsias mokyklas, visuomenę ir valdžią siekti bendro tikslo, o ne skaldytų atskiras interesų grupes. Bendros valstybinės švietimo politikos trūkumas ir viešojo valdymo neefektyvumas stabdo aukštojo mokslo politikos pažangą.

4 lentelė. Finansavimo sistemos pokyčių įtaka Lietuvos AM politikos raidai

Finansavimo sistemos pokyčiai	Ekspertų atsakymai
Vertina krepšelių finansavimo sistemą teigiamai	Aš krepšelius vertinu labai teigiamai, jeigu jie galios ribotą laiką. Nes čia grynas liberalizmas, kuris gali būti pavojingas [R1].
Vertina krepšelių sistemą neigiamai	Didžiausią blogą įtaką padarė ministras, kuris įvedė liberalią „krepšelių sistemą“. Jis aukštajame moksle panaikino stabilumą [R2]. Atsirado krepšelių sistema, liberalai tada pagalvojo, kad tai skatins kokybę, bet tai irgi nebuvo geras sprendimas, nes jis atvėrė kelius stoti į valstybės nefinansuojamas vietas daugiau ir studentams, kurie silpniau pasirengę. Ir kai grupė susirenka stiprūs ir silpnesni studentai, pasidaro labai sunku dirbti dėstytojams, nepasiteisino ši sistema. Tada ministrai sako, keliam kartelę, kad kiti stotų į profesines mokyklas ar kolegijas, bet jie nestoja – jie išvažiuoja į užsienį [R3]. Jeigu atvirai, aš to neslepiu, aš buvau prieš krepšelių sistemą. „Krepšelinis“ modelis paskatino tai, kad studentai yra tiesiog įsiurbiami į universitetus. Mes iškilome Europoje į pirmas vietas pagal diplomuotų žmonių skaičių [R4]. Nėra jokio supratimo, kad aukštasis išsilavinimas yra ir visuomeninis, ir asmeninis gėris. Dėl tos priežasties „krepšelių“ sistema iš principo yra netinkama ir atmetina. Jis sukuria sąlygas, kur akademinėi bendruomenei tokia laukinė kova. Jis trukdo pačiam studijų procesui, juk esi kovotojas. Tau kvėpuoja už nugaros ir tu pradėsi slėpti, nesidalyti, nes pilna konkurentų. Nors kaip tik švietimas pirmiausia yra dalijimosi, augimo kartu sistema. Tad sisteminiu požiūriu tai yra visiška nesąmonė [R5].
Pasisako už valstybės nefinansuojamas studijų vietas	Aš pats pasisakau už tą sistemą, kur yra mokamos vietos. Tai, manau, kad buvo labai esminis žingsnis. Dabar teigiama, kad atsisakysime valstybės nefinansuojamų vietų, paliksime tik nemokamas studijas, bet tokiu atveju mes už borto paliksime daugybę žmonių [R1]. Europoje universitetai gauna bazinį finansavimą. Bazinis finansavimas garantuoja, kad universitetas neturi bijoti, jog kitais metais bus uždarytas, jeigu nesurinks reikiamo kiekio studentų. Šio finansavimo reikia, nes universiteto esminė misija – yra būti konstruktyviu visuomenės kritiku. Turi būti įvestas stabilus bazinis finansavimas, procentas už studentų pritraukimą, kažkiek – už mokamas vietas, ir taip susidarytų stabilus universiteto biudžetas [R2].

Šaltinis: sudaryta autorių.

Išvados

1. Mokslinėje literatūroje diskutuojama, kad aukštojo mokslo politika yra unikali savo autonomijos teise, viena labiausiai nuolat pokyčių reikalaujanti viešosios politikos sričių, dažnai patirianti nacionalinių lokalių ir neoliberalių globalių politikos veiksmų dichotomiją. Aukštojo mokslo politikos formavimui įtaką darantys globalūs ir lokalūs sprendimai siejami su įvairiais socialiniais, ekonominiais, technologiniais, kultūriniais ir politiniais procesais.

2. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir pradėjus kurti naują aukštojo mokslo politiką, iškilo nelengvas uždavinys suformuoti naują šiuolaikišką ir pažangią aukštojo mokslo sistemą. Empirinis tyrimas atskleidė, kad aukštojo mokslo politika neišvengiamai susidūrė su įvairiomis globaliomis ir lokaliomis problemomis – naujos teisinės bazės poreikiu, finansinių išteklių ir šiuolaikiškus vakarietiškus aukštojo mokslo standartus atitinkančių specialistų trūkumu. Ankstesnės aukštojo mokslo sistemos rengiami specialistai dažnai neatitiko rinkos poreikių, todėl atsirado naujų studijų programų poreikis. Nenuosekli to meto aukštojo mokslo politika lėmė, kad aukštosios mokyklos atsidūrė tarsi pilkoje terpėje tarp praeities ir ateities – trūko aiškių studijų kokybės kontrolės kriterijų, tinkamai neįvertinus sociodemografinių šalies rodiklių atsirado perteklinių nerentabilių studijų programų, nebuvo aiški aukštojo mokslo plėtros vizija.

3. Atlikti ekspertiniai interviu atskleidė, kad Lietuvos aukštojo mokslo politikos raidai daugiausia įtakos padarė lokalūs politiką formuojantys veiksniai: netinkamas finansinių išteklių paskirstymas, racionalumo trūkumas įstatymų priėmimo procese, sudėtingas įstatymų įgyvendinimo procesas, bendros politinės vizijos trūkumas. Tačiau taip pat pabrėžiama nemaža globalių veiksmų įtaka lokaliems nacionaliniams sprendimams – jų veikiama Lietuva vakarietiškos akademinės kultūros pavyzdžiu kuria aukštojo mokslo politiką. Kita vertus, ekspertų nuomone, vėliau įvesta neoliberalioji aukštojo mokslo finansavimo sistema paskatino tai, kad padidėjo akademinė konkurencija aukštajame moksle.

4. Lietuvos aukštojo mokslo ekspertų nuomone, nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo politikoje buvo padaryta nemažai klaidų. Ekspertai šias klaidas sieja su nepastovia valdžia, per daug staigiais aukštojo mokslo finansavimo sistemos pokyčiais, aukštojo mokslo autonomijos sąvokos nesuvokimu. Jų nuomone, dėl šių priežasčių Lietuvos aukštajam mokslui vis dar yra nelengva konkuruoti globalioje rinkoje. Neoliberalūs aukštojo mokslo politikos veiksniai skatina tobulėjimą ir progresą, tačiau tai dažnai reiškia radikalius pokyčius. Vis dėl to Lietuvai neišvengiamai reikia tolesnės sisteminės aukštojo mokslo reformos, kurios pirmieji žinginiai jau žengti. Klausimas, kurį ekspertai palieka atvirą, yra tas, ar šį kartą pavyks sukurti nuoseklią politiką ir ar pažangą lemiantys globalūs neoliberalūs politiniai veiksniai yra gana nuoseklūs ir savalaikiai Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje.

Literatūra

1. Anderson, J. E. *Public Policymaking: An Introduction* (2nd ed.). Boston: Houghton Mifflin, 1994.
2. Barnett, R. *The Idea Of Higher Education*. United Kingdom: McGraw-Hill Education, 1990.
3. Bell, L., Stevenson, H. *Education policy. Process, Themes and Impact*. New York: Routledge, 2006. <https://core.ac.uk/download/pdf/55754.pdf> [2018-04-06].
4. Bruzgelevičienė, R. *Lietuvos švietimo kaita. Švietimo reformos darbai tūkstantmečių sandūroje: tendencijos, lūkesčiai*. Vilnius: Garnelis, 2001.

5. Būdienė, V., Ališauskas, R., Barkauskaitė, M., Dukynaitė, R., Navickaitė, J., Valantinas, A. *Švietimo būklės tyrimų apžvalga. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos rekomendacijų Lietuvai aspektu*. Švietimo aprūpinimo centras. Vilnius: Petro ofsetas, 2008.
6. Capano, G., Piattoni S. From Bologna to Lisbon: The Political Uses of the Lisbon “Script” in European Higher Education Policy. *Journal of European Public Policy*, 2011, Vol. 8, No 4, p. 584–606. <https://doi.org/10.1080/13501763.2011.560490> [2018-05-12].
7. Daujotaitis, V., Janulaitis, A., Radžvilas, V., Sližys, R. *Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo vargdenė*. Vilnius: Petro ofsetas, 2012.
8. Duobienė, L. *Ideologizuotos Švietimo kaitos teritorijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2011.
9. Easton, D. *The Political System – An Inquiry Into the State of Political Science*. Michigan university: Knopf, 1953.
10. European Higher Education Area (EHEA). *BFUG Work plan 2015–2018*, 2015. Bologna process. http://media.ehea.info/file/20150908-09-Luxembourg/77/5/BFUGMeeting_LU_LI_48_6_1a_WP_fin_614775.pdf [2018-03-15].
11. Europos komisija. *Švietimas ir mokymas. 2020 m. strateginė švietimo ir mokymo programa*, 2018. http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_lt [2018-03-14].
12. Europos taryba. *Convention on the Recognition of Qualifications Concerning Higher Education in the European Region*, 2018. Treaty No.165. France: Council Of Europe. <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/165> [2018-03-14].
13. Gumuliauskienė, A. *Švietimo politikos įgyvendinimas švietimo organizacijų kaitos sąlygomis*. Mokslo darbų apžvalga. Vilnius: BMK leidykla, 2014.
14. Jucevičienė, P., Gudaitytė, D., Karenauskaitė, V., Lipinskienė, D., Stanikūnienė, B., Tautkevičienė, G. *Universiteto edukacinė galia atsakas XXI amžiaus iššūkiams*. Kaunas: Technologija, 2010.
15. Lietuvos Respublikos Seimas. *Lietuvos Respublikos Aukštojo mokslo įstatymas (2000 m. kovo 21 d. Nr. VIII-1586)*, 2000. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E064628D5A4F/TAIS_281384 [2018-03-18].
16. Lietuvos Respublikos Seimas. *Nutarimas Dėl valstybinių universitetų tinklo optimizavimo (2016 m. gruodžio 20 d. Nr. XIII-163)*, 2016. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/5fcd1d60c82211e69dec860c1f4a5372> [2018-03-18].
17. Lo, Y. W. W. The Recalibration of Neoliberalisation: Repoliticising Higher Education Policy in Hing Kong. *Higher Education*, 2017, Vol. 73, No 5, p. 759–773. <https://doi.org/10.1007/s10734-016-9989-8> [2018-06-12].
18. Marginson, S. The Impossibility of Capitalist Markets in Higher Education. *Journal of Education Policy*, 2013, Vol. 28, No 3, p. 353–370. <https://doi.org/10.1080/02680939.2012.747109> [2018-06-12].
19. Marrume, S. Public Policy and Factors Influencing Public Policy. *International Journal of Engineering Science Invention*, 2016, Vol. 5, No 6, p. 6–14. [http://www.ijesi.org/papers/Vol\(5\)6/B05060614.pdf](http://www.ijesi.org/papers/Vol(5)6/B05060614.pdf) [2018-04-23].

20. Mokslo ir studijų stebėsenos analizės centras (MOSTA). *Lietuvos švietimas skaičiais, 2016*. Vilnius: UAB „Lodvila“. http://www.mosta.lt/images/leidiniai/Lietuvos_svietimas_skaiciais_2016_Studijos.pdf [2018-05-08].
21. Politikos mokslų enciklopedinis žodynas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.
22. Ritze, J., Želvys, R. Švietimo politikos iššūkiai. Lietuvos universitetinio aukštojo mokslo politiniai iššūkiai. *Acta Pedagogica Vilnensia*, 2014, No 33, p. 9–16. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. www.journals.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/download/4395/2935 [2018-05-15].
23. Švietimo ir mokslo ministerija. *Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai. EAME dokumentai, priimti Bukarešto ministrų konferencijoje 2012 m., 2013* https://www.smm.lt/uploads/documents/Papildomas%20menui2/Bolonijos_procesas/Bolonijos%20proceso%20dokumentai_2013.pdf [žiūrėta 2018-03-14].
24. Švietimo ir mokslo ministerija. *Misija*, 2016. <https://www.smm.lt/web/lt/struktura-ir-kontaktai/apie-ministerija/misija> [2018-01-22].
25. Švietimo ir mokslo ministerija. *Aukštojo mokslo permainos*, 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=IVW21sWliwI&feature=youtu.be> [2018-05-15].
26. Trow, M. *Problems in the transition from Elite to Mass Higher Education. Carnegie Commission on higher education*. California: Berkeley, 1973. <https://eric.ed.gov/?id=ED091983> [2018-02-06].
27. Želvys, R. Švietimo politika: istorija ir dabartis. Lietuvos aukštojo mokslo studijų finansavimo politika: istorinė raida ir „studento krepšelio“ modelio įdiegimo padariniai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 2013, No 31, p. 9–18. www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/download/2519/1727 [2018-05-15].
28. Želvys, R., Būdienė, V., Zabulionis, A. *Švietimo politika ir monitoringas*. Vilnius: Garnelis, 2003.

Brigita Miseliūnaitė, Eglė Vaidelytė

Higher Education Policy in Independent Lithuania (1990–2018): Between Local and Global Public Policy Factors

Abstract

The article analyses the development of Higher Education Policy in independent Lithuania (1990-2018). The analysis is dwelling on the results of qualitative research conducted in 2018 with a focus on local national and global neoliberal public policy factors that have impact on higher education policy development, as well as Lithuanian education policy issues and its funding system. The empirical evidence revealed that higher education policy in Lithuania is highly influenced by global neoliberal public policy, however, the biggest higher education development problems are related to the local political factors: financial resources, political parties, the lack of sustainable higher education strategy.

Brigita Miseliūnaitė – Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto Edukologijos magistrantė, Studijų kokybės ir plėtros departamento projekto specialistė.

E. paštas: brigita.miseliunaite@ktu.lt

Eglė Vaidelytė – Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto docentė, socialinių mokslų daktarė, studijų programų vadovė.

E-mail: egle.vaidelyte@ktu.lt

Brigita Miseliūnaitė – master student in Educational Science at Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities and project manager at the Department of Study Quality Assurance and Development Department, Kaunas University of Technology.

E-mail: brigita.miseliunaite@ktu.lt

Eglė Vaidelytė, doctor of social sciences, associate professor and head of study programmes at Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

E-mail: egle.vaidelyte@ktu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2018 m. rugpjūčio mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2018 m. rugsėjo mėn.